

Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date

30.05.2018

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date

09.10.2018

Dr. Öğr. Üyesi Ulaş BİNGÖL

Siirt Üniversitesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
ulasedebiyat@gmail.com

URUZ İLE BEDİSA HİKÂYESİNİN TAHLİLİ

Özet

Geleneksel Türk anlatısının önemli değerlerinden biri olan Dede Korkut hikâyeleri, öteden beri birçok edebiyatçının ilham aldığı bir kaynaktır. Can H. Türker'in *Uruz ile Bedisa* şiir kitabı geleneksel bir anlatıdan beslenmesi ve beslendiği geleneksel anlatının dil ve anlatımını yansıtmaya çalışması açısından öne çıkar. Türker, Dede Korkut Kitabı'nda geçen kişiler ve olaylardan ilham alarak *Uruz ile Bedisa* hikâyesini manzum şekilde kaleme alır. Bedisa dışındaki bütün karakterleri Dede Korkut hikâyelerinden alan şair, mekân ve zaman öğeleri açısından da Dede Korkut hikâyelerine bağlı kalır. Kimi zaman Dede Korkut hikâyelerinden doğrudan alıntılar yapan şair, metni *Kazan Beg Oğlu Uruz Begün Tutsak Olduğu Boy* hikâyesinin iskeleti üzerine inşa eder. Fakat anlatısında diğer Dede Korkut hikâyelerinden aldığı malzemeleri de kullanır. Böylece alıntı yaptığı hikâyeyi kimi yerlerde dönüştürerek, kimi yerlerde parodiye başvurarak yeniden oluşturur. Ayrıca Dede Korkut hikâyelerindeki söyleyiş tadını verebilmek için arkaik kelimeler kullanır. Bu çalışmanın amacı *Uruz ile Bedisa* hikâyesini tahlil ederek şairin Dede Korkut hikâyelerinden nasıl yararlandığını ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: *Uruz ile Bedisa*, Dede Korkut Hikâyeleri, Can H. Türker.

THE ANALYZE OF URUZ İLE BEDİSA STORY

Abstract

Dede Korkut's tales, which they are one of the key values in traditional Turkish narrative, are a source that most literatist profit from them ever since. Can H. Türker's poetry book *Uruz ile Bedisa* comes forward in terms of try to reflect a traditional narrative's language features. Türker writes up *Uruz ile Bedisa* story in verse by drawing inspiration persons and events in Dede Korkut's tales. The poet who takes persons from Dede Korkut's tales except Bedisa abides by Dede Korkut's tales in terms of space and time. The poet who directly quotes from Dede Korkut's tales sometime builds his text on *Kazan Beg Oğlu Uruz Begün Tutsak Olduğu Boy*'s tale. Besides, he uses materials that they are taken from other Dede Korkut's tales and he uses archaic words to reflecting Dede Korkut's tales narrative features. In this way he re-writes up quoted story converting and parodying it. The aim of this paper yields up how the poet uses from *Dede Korkut's tales* by analyzing *Uruz ile Bedisa* tale.

Keywords: *Uruz ile Bedisa*, Dede Korkut's Tales, Can H. Türker.

Giriş

Geleneksel Türk anlatısının önemli değerlerinden biri olan Dede Korkut hikâyeleri, geçmişten günümüze birçok edebiyatçının ilham aldığı bir kaynaktır. Muharrem Ergin'in aktardığına göre Fuat Köprülü "Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u öbür gözüne koysanız, yine Dede Korkut ağır basar" şeklinde bir ifade sarf etmiştir (Ergin, 2006: 5). Fuat Köprülü'nün Dede Korkut hikâyeleri hakkındaki düşünceleri, bir beğeni yargısının ürünü olmanın ötesinde Dede Korkut hikâyelerinin mahiyetine ve önemine işaret eder. Her milletin kendisini içinde bulduğu, ondan ilham alarak yaşamına yön verdiği eserleri mevcuttur. Dede Korkut hikâyeleri bu açıdan Türk milletinin karakterini, edebiyatını, örf ve âdetini, dilini yansıtması açısından ayrı bir değere haizdir. Mehmet Kaplan, Dede Korkut Kitabı'nda ayrıca var olan şiirsel niteliklere dikkat çeker: "Dede Korkut Kitabı'nda önemli olan, sadece bize pek çok şey öğreten örf ve adete ait teferruat ve hikayeler değildir. Dede Korkut Kitabı, insana bugün de heyecan veren kuvvetli bir şiir duygusu ile doludur. Halis Türk şiiri belki de odur" (Kaplan, 2004: 17- 18).

Dede Korkut Kitabı'nın Türk edebiyatındaki yeri ve önemi, dil ve anlatım özellikleri hakkında uzun zamandan beri Türk ve yabancı bilim insanları tarafından incelemeler yapılmaktadır. Bir kütüphane meydana getirecek kadar çok olan bu incelemeleri konu alan ayrı bir çalışma yapmak bile mümkündür. Bu yüzden ayrıca Dede Korkut Kitabı'nın ehemmiyeti yerine çalışmamızın konusunu oluşturan Can H. Türker'in yazmış olduğu *Uruz ile Bedisa* adlı manzum hikâyesine odaklanacağız.

Can H. Türker'in 2012'de *Ebabil Yayınları*'nda çıkan *Uruz ile Bedisa* şiir kitabı geleneksel bir anlatıdan beslenmesi ve beslendiği geleneksel anlatımın dil ve anlatımına bağlı kalması açısından öne çıkar. Türker, Dede Korkut Kitabı'nda geçen kişiler ve olaylardan ilham alarak *Uruz ile Bedisa* hikâyesini manzum şekilde kaleme alır. Eserin başına konulan ifadelerden anlaşıldığına göre Can H. Türker'in annesi masal anlatmada, babası ise battalname anlatmada ustadır. Geleneksel anlatılara aşina olan bir ailede yetişen Türker'in bu hikâyeyi kaleme alırken ailesinin etkisinde kaldığı aşikârdır¹. Şair, anlatıcı bir karakter olarak kendisini de hikâyeye dâhil ederek ve Dede Korkut hikâyelerinin anlatım dilini çağrıştıran bir dil kullanarak okuyucuyu değişik bir anlatı serüvenine çeker. Hikâyeyi olay örgüsü, kişiler, yer ve zaman, dil ve anlatım, metinlerarasılık, üst-kurmaca çerçevesinde tahlil ederek şairin Dede Korkut hikâyelerinden ne şekilde beslendiğini ortaya koyacağız.

1.Olay Örgüsü

Her hikâye bir olay etrafında döner. Olay (vak'a) kişilerin gelişim gösterdiği, karakterlerinin belirlediği, çatışmaların yaşandığı ve mesajın verildiği düzlem olarak ele alınabilir. Mehmet Tekin'in dediği üzere olay anlatmaya dayalı türlerin (masal, hikâye, roman) vazgeçilmez elemanıdır. Bir anlatı olaysız düşünülemez. Anlatı sisteminin ruhu olan olay, yok sınırına kadar çekilebilir fakat ortadan kaldırılamaz (Tekin, 2003: 62). Kurmaca bir metin esasında bir olayın seçilmesi ile inşa edilir. Anlatıcı var olan bir temayı, bir mesajı olay örgüsü içerisinde dile getirir.

Uruz ile Bedisa hikâyesinde olay örgüsü, Uruz'un Bedisa'ya aşık olması ve çeşitli engellerden dolayı bu aşkın mutlu sona ulaşamaması üzerine oluşmuştur. Hikâyenin başında Kazan Han, uzun süredir savaştığını ve başından çok şey geçtiğini, artık Azrail'in canını almaya geleceğini söyler. Bu yüzden oğlu Uruz'un tahtını alması gerektiğini, Dede Korkut'un bunun üzerine bir şeyler söylemesini ifade eder. Dede Korkut, ölümün gelmesi karşısında elden hiçbir şey gelemeyeceğini belirttikten sonra Uruz'a dönerek;

kara polat öz kılıcın kafire çaldın Uruz

boyluyu boysuz beyliyi beysiz kıldın Uruz

¹ Şairin diğer kitapları *Dip*, *Yenilgiler Balbalı* ve *Günkız*'da da benzer dil kullanımlarına başvurduğuna dikkat edilir. Şairin arkaik dil kullanması ile ilgili yaptığı herhangi bir açıklamaya rastlamadık. Fakat böyle bir yola başvurmada yeni anlatım imkânları elde etme arzusunun belirleyici olduğu söylenebilir.

aşkı bilmeyen Oğuz'a baş olmaz

olursa ilde er sofrada aş olmaz (Türker, 2012: 12) der.

Dede Korkut, Uruz'a Oğuzların başına geçmeden önce bir maralın gönlüne han olması gerektiğini dile getirir. Fakat Uruz daha önce aşkın ne olduğunu bilmediğinden hayret ederek atına binerek ortamdan uzaklaşır. Dağları, tepeleri aştıktan sonra bir ırmağın kenarına ulaşır. Burada uyurken rüyasında Bedisa'yı görür ve ona aşık olur. Uyandığında karşısında Bedisa'yı gerçekten görür, başına ne geldiğini ve kim olduğunu sorar. Bedisa, Uruz'a uzun zaman yattığını söyler ve kendisini tanıtır. Gürcü Şökli Melik'in kızı olan bu güzel kıza Uruz aşık olur. Hemen yurduna dönüp onu istemesi için atalarına haber vereceğini söyler. Oğuz iline varıp annesi Barla Hatun'a ve babası Kazan Han'a olanları anlatır. Ancak annesi ve babası kâfir Şökli Melik'in kızını vermeyeceğini söylerler. Kazan Han, savaşarak kıza alması gerektiğini belirtir. Annesi ve babasını ikna edemeyen Uruz, çok üzülür ve ağlar. Halini gören Oğuz beyleri ona acırlar ve Dede Korkut'un elçi olmasını, Bedisa'yı Uruz'a hem Oğuz kavlince hem kâfir kavlince istemesini söylerler. Dede Korkut iki rekât namaz kıldıktan sonra Şökli Melik'in yanına varır ve kıızı oğlana ister. Şökli Melik kızını vermeyeceğini beyan eder. Bu arada babasının sözünü işiten Bedisa ağlar ve odasına kapanır. Dede Korkut, Oğuz iline varınca olup biteni anlatır. Sinirlenen Oğuz beyleri kâfirle savaşmayı önerir. Fakat Dede Korkut, Şökli Melik'in huyundan vazgeçmeyeceğini, bu yüzden Uruz'un yapmak istediğinde serbest olduğunu ifade eder. Olanlara çok üzülen Uruz, dağları tepeleri aşarak Gürcü iline ulaşır. Gökçe Irmak'ın kenarında Bedisa'nın gelmesini gözler. Bedisa, hizmetçilerle birlikte ırmağa gelince onu gören Uruz kendinden geçer. Bedisa onu yıkar ve gizli odasına götürür. Sonunda aşıklar birbirine kavuşur fakat hizmetçilerden biri Bedisa'yı babasına şikayet eder. Şökli Melik, askerlerini Uruz'un üzerine salarak onu tutsak eder. Çeşitli işkenceler gören Uruz'un halini Oğuzların bir casusu Kazan Han'a iletir. Kazan Han ordusunu toplayarak kâfir üzerine gider. İki ordu Gökçe Irmak'ın kıyısında karşı karşıya gelir. Şökli Melik, işkenceden geçirdiği Uruz'u savaş meydanına getirir. Oğlunu gören Kazan Han, ordusuyla meydana hücum eder. Bir taraftan da Bedisa, Uruz'a doğru koşar. Uruz, kâfirin oklarının geldiğini görür ve gelmemeleri için bağırır. Fakat oklar Bedisa ve Uruz'u öldürür. Ölen iki aşık bir ağaç olup göğe yükselir. O anda bir fırtına kopar, Oğuzlar ile kâfirler ayrı ayrı savrulurlar. Onlar için dökülen gözyaşları ağacın gövdesinde bir pınara dönüşür. Dede Korkut pınardan abdest alır, iki rekât namaz kılar sonra ağacın dallarını çaputlar.

Hikâye Can H. Türker'in bir rüyada olduğunu söylemesi ile başlar. Geleneksel anlatılarda sıkça rastlanılan kahramanın bir engel ile karşılaşması motifi, aksiyonun ve gerilimi tetikler. Uruz'un mensubu olduğu cemiyet tarafından kabul görebilmesi için eksik olduğu düşünülen yönlerini tamamlaması ve tekâmül etmesi gerekir. Uruz kahramanca işler yapmasına karşın bir handa bulunması gereken aşk istidadından mahrumdur. Cemiyet, aşıklık istidadına sahip olmasını bekler fakat Uruz, bu istidada büsbütün yabancısıdır. Bu yüzden cemiyetin baskısından kaçarak dağları, tepeleri aşarak bir ırmağın kenarında uykuya dalar. Burada halk hikayelerinde sıkça görülen kahramanın rüyada aşık olması motifine rastlanır. Bedisa'yı rüyasında gören Uruz ona aşık olur. Bir engeli aşarken başka bir engelle karşılaşan Uruz, kafirlere esir düşer ve hem kendisi hem sevdiği kız can verir. Hikâyede olaylar bir tek tema etrafında dönmesine karşın sürekli gerilim ve aksiyonun olması, sürükleyici bir atmosferin oluşmasını sağlar.

2. Kişiler

Kişiler, bir anlatının önemli unsurlarının başında gelir. Olaylar, kişiler olmadan meydana gelemez. Olayı sürükleyen kişiler aynı zamanda çatışmanın taraflarını da meydana getirirler. Anlatıda insan dışındaki varlıklar da (köpek, böcek, ağaç, çiçek, masa) birer kişi olarak canlandırılabilir. Her anlatıda kişi, karakterize edilerek sunulur. Olaylar, kişinin karakterini ortaya çıkaran önemli ögedir. Geçmişten günümüze kurmaca metinlerde kişiler genel olarak iki şekilde karakterize edilirler: 1. Anlatıcının doğrudan kişinin karakterini anlatması ki buna anlatma yoluyla karakterizasyon denir, 2. Olaylar geliştikçe kişinin karakterinin belirmesi ki buna gösterme yoluyla karakterizasyon denir. M. H. Abrams'a göre anlatma yoluyla karakterizasyonda anlatıcı, kişiyi değerlendirerek veya tasvir ederek sunar. Buna karşın gösterme yoluyla karakterizasyonda anlatıcı

aksiyon içerisinde davranışları ortaya koyarak veya zihin dünyasını açarak kişinin niteliklerini ortaya koyar (Abrams, 1999: 32-34).

Her edebî tür, kendine has karakterizasyona niteliklerine sahiptir. Sözelimi sahtekârları temsil eden *alazon*, kendisiyle dalga geçen ve kendisini küçümseyen *iron*, soytarlık yapan *bomolochoiler* komediye has kişilerin genel adı olarak kabul edilir. Halk hikâyelerinde yiğitlik gösteren kahramanın, kahramana yardımcı olan ve ona yol gösteren kişilerin karakterize edilişi de halk hikâyelerinin yapısına uygundur. *Uruz ile Bedisa* hikâyesindeki karakterlerin genel olarak psikolojik derinliklerinin işlenmediğini; halk hikâyelerine uygun bir şekilde sunuldukları görülür.

Destan geleneğinin izlerinin görüldüğü *Uruz ile Bedisa* hikayesinde kahraman tipinin özelliklerini taşıyan bir kişi (Uruz), aşıkların kavuşmalarına engel olmaya çalışan bir düşman (Şekli Melik), başkahramana yol gösteren ve ona yardımcı olan kişiler (Dede Korkut ve Bedisa), diğer kişiler (Kazan Han, Burla Hatun, diğer Oğuz Beyleri, halayıklar, casuslar) şahıs kadrosunu oluşturur. Bedisa dışındaki diğer şahısların hepsine Dede Korkut hikâyelerinde rastlanır. Söz konusu kişilerin olay örgüsündeki işlevlerine göre şöyle ele almak mümkündür:

Başkahraman:Uruz

Protagonist veya Türkçedeki kullanımıyla başkahraman bir kurmaca metinde olay örgüsünün merkezinde yer alan kişidir. Eksen ve asli kişi olarak da ifade edilen başkahraman, bir sorun veya engel ile karşı karşıya kalır. Sorunları aşarken zaman zaman güç durumda kalsa da dirayetlidir.

Uruz ile Bedisa hikayesinde olayların merkezinde Uruz bulunduğu için başkahraman olarak ele alınabilir. Hikayenin hemen başında Uruz bir problem durumu ile karşı karşıya kalır. Uruz'un babası Kazan Han, artık ölümünün yaklaştığını fark eder ve oğlunun kendisinden sonra tahta geçmesini arzular. Bu yüzden Dede Korkut'a yönelerek Uruz'a bu konuda bir şeyler söylemesini ister. Dede Korkut, Uruz'un bir asker olarak büyük hüneler göstermesine karşın aşkı tatmadığını söyler:

ala gözlü yar sevmedin

düğüm düğüm belik çözmedin

Kadir Tanrı 'ya dua kıl kanlı Oğuz'a baş ol

ondan önce bir maralın gönlüne han ol (Türker, 2012: 12)

Aşkı tatmak Uruz'un han olmasının önündeki en son engel olarak belirir. Dede Korkut'un anlatımından öğrenildiği üzere Uruz, yiğitlik gösteren bir kahraman olarak karakterize edilmektedir. Anlatıcı, burada karakterize ederken hem anlatmayı hem göstermeyi tercih etmektedir. Ayrıca anlatıcı, hikâyenin kahramanlarından birinin ağzından Uruz'un karakterini ortaya koyarak aradan çekilir. Uruz'u bir problemle yüzleştirerek karakterinin gelişmesinin önünü açar.

Norman Freidman'a göre başkahramanın karakterinin güçlenmesi ve iradesinin bir amaca yönetilmesi gerekir. Ancak başkahramanın karakterinin güçlenmesi ve iradesinin bir amaca yönlendirilmesi, çok ağır bir bedel karşılığında gerçekleşebilir (Freidman, 2004: 145). Aşkı bilmeyen Uruz, dağlara çıkar. Rüyasında Bedisa'yı görür ve ona aşık olur. Uruz'un karakterinde eksik olan aşıklık istidadı bu şekilde tamamlanır. Uruz'un Bedisa'ya aşık olması anagnorisis olarak değerlendirilebilir. Aristoteles, anagnorisisin bilgisizlikten bilgiye geçiş, yazgının açıkça mutluluğa ya da yıkıma sürüklediği kişileri birleştirmeye ya da düşmanlığa götüren şey olduğunu söyler (Aristoteles, 2013: 41). Uruz, mutsuz ve çaresiz bir şekilde rüyasına giren Bedisa olayların farklı bir yöne evrilmesini sağlar.

Mutluluğa yakın gözüken Uruz, Şekli Melik'in kızını vermek istememesi nedeniyle daha büyük bir engel ile karşılaşır. Şekli Melik'e elçi olarak gönderilen Dede Korkut'un olumsuz cevap alması, Uruz'u büyük bir kedere sürükler. Kederli Uruz, Bedisa tarafından bulunur ve iki aşık birbirine kavuşur. Fakat mutlulukları Şekli Melik'in Uruz'u yakalamasıyla son bulur. Bağlanan ve

işkenceler gören Uruz'un Bedisa ile birlikte savaş meydanında can vermesi, hikâyenin trajik şekilde son bulmasına neden olur. Bu şekilde Uruz'un eksik olduğu düşünülen yönü aynı zamanda sonunun hazırlayıcısı olur.

Uruz'un bir çıkmaza sürükleyen esasında Bedisa'nın farklı bir dinden olmasıdır. Burla Hatun, oğluna bu gerçeği hatırlatarak sevdasından vazgeçmesini ister. Ayrıca Şökli Melik, kızını Müslümana vermeyeceğini ilan eder. Uruz farklı iki değer arasında var olan gerilimin yol açtığı çatışmanın tazyiki altında kalır. Nitekim ölümü de farklı iki değer arasındaki gerilimden kaynaklanır.

Karşıt Kişi: Şökli Melik

Antagonist olarak da bilinen karşıt kişi, başkişinin karşısında bulunup onu engellemeye çalışır. Karşıt kişinin “görevi kahramanı engellemektir. Anlamlı bir karşıt güç ortaya koyma zorunluğu vardır” (Uç, 2005: 51). Anlatıda karşıt kişi olmadan çatışmalar gerçekleşmez ve başkahramanda bir imkân olarak bulunan karakter özellikler ortaya çıkamaz. Karşıt kişi, karşıt değerleri temsil eder. “Olay akışında süregiden bir karşıtlık bağlamında kurulan yaşantıların belli bir neden-sonuç ilişkisini ve gerilimi barındırması için de gerekli olan ‘karşıt figür’ün temel niteliği engellemektir” (Sazyek, 2015: 194).

Uruz ile Bedisa hikâyesinde karşıt kişi olarak Şökli Melik öne çıkar. Şökli Melik, kızını Uruz'a vermeyerek engelleyici bir rol oynar. Uruz, bu engelleme ile birlikte aşk ıstırabını da tatmış olur. Bu şekilde hikayenin başında ondan istenilen aşık olma edimini tam olarak yerine getirmiş olur. Çünkü aşık olmak aynı zamanda fedakarlık yapmak, aşk ıstırabını en derinden hissetmektir. Uruz daha önce bu hisleri tatmamıştır. Şökli Melik'in engel olması ile bu hisler onda uyanır. Başka bir şekilde ifade edilirse Şökli Melik, Uruz'un önüne bir engel olarak Uruz'da bir imkân olarak var olan aşk ıstırabının uyanmasını sağlar.

Şökli Melik'in karakteri kötü olarak tasvir edilir. Uruz gibi onun da karakterizasyonu başka kişiler tarafından yapılır. Salur Kazan, Şökli Melik'i şu şekilde anlatır:

göğe baksa dikimli dağlar yol verir

azgın dinli Şökli Melik kız vermez

kuşa baksa uçumlu yarlar yol verir

sash dinli Şökli Melik kız vermez (Türker, 2012: 22)

Şökli Melik'in elçi olarak ona gönderilen Dede Korkut'a söyledikleri, Salur Kazan'ın onun hakkında dile getirdiklerini doğrular niteliktedir:

göğe baksa dikimli dağlar yol verir

Gürce kızımı yağı Oğuz'a veremem

kuşa baksa uçurumlu yarlar yol verir

kâfir kızımı müsmana vermem

meğer ki siz dahi benim büyüklüğümü bilesiniz

yontma tanrılı dinime giresiniz (Türker, 2012: 23)

Şökli Melik, Oğuzların Müslüman olmalarından dolayı kızını vermeyeceğini belirtir. Oğuzlar Müslümanlığı bırakıp onun dinine girerlerse ve kendisinin büyüklüğünü kabul ederlerse kızını onlara vereceğini söyler. Onurlarını zedeleyen bu teklifi reddeden Oğuzlar, savaşmayı yeğlerler. Kötü, inatçı bir karakter olarak tasvir edilen Şökli Melik, Uruz'u ölüme mahkûm ettiği gibi kızının da ölümüne sebep olur. Hikâye kısa tutulduğu için Şökli Melik, derinlemesine işlenmemiştir.

Tamamlayıcı Kişiler: Dede Korkut ve Bedisa

Tamamlayıcı (norm) kişiler, başkahramanın etrafında bulunurlar. Genellikle başkahramanın sıkıştığı anlarda ona yol gösterme ve yardımcı olma gibi işlevleri yerine getiren kişiler tamamlayıcı kişi olarak adlandırılır. Tamamlayıcı kişi ile karşıt kişiyi birbirinden ayırmak gerekir. Karşıt kişi, başkahramanı engellemesine rağmen ona yardımcı olma niyetinde değildir. Oysa tamamlayıcı kişi başkahramanın hedefine ulaşabilmesi için bir çaba gösterir.

Uruz ile Bedisa hikâyesinde Dede Korkut ile Bedisa tamamlayıcı kişiler olarak öne çıkarlar. Dede Korkut, bilgili olduğu her halinden anlaşılın, cemiyetin kendisine danıştığı kişidir. Uruz'a bir kız bulup aşık olması gerektiğini söyleyen kişi odur. Uruz'un annesi ve babası Şökli Melik'ten kız alınmaması gerektiğini söylediğinde olay bir çıkmaza sürüklenir. Bu çıkmazın üstesinden Dede Korkut'un Şökli Melik'e gönderilmesiyle gelinir. Fakat Şökli Melik kızını vermek istemeyince Oğuzlar savaşımaya karar verirler. Dede Korkut tekrar araya girerek Uruz'un yapmak istediğinde özgür olduğunu belirtir. Dede Korkut'un sözünden sonra Uruz üzülen kendisini dağlara vurur. Dede Korkut, hikâyenin sonunda tekrar ortaya çıkar. Uruz ile Bedisa'nın öldüğü yerde biten ağacın altına abdest alıp namaz kılar.

Diğer tamamlayıcı karakter olan Bedisa ise Uruz'un ulaşmak istediği kişidir. Uruz, Gökçe Irmak'ın kenarında onu rüyasında görür ve ona aşık olur. Gözlerini açtığında olup bitene bir türlü akıl erdiremeyen Uruz'a Bedisa yol gösterir. Uruz çaresizlik içerisindeyken yine onu Bedisa bulur ve odasına götürür. Bedisa, ırmakta saçını yıkarken Uruz onu gözler. Bedisa ona dönünce Uruz birden bayılır:

*Bedisa halayıklarla ırmağa indi
burma saçın suya verdi
yılki yıyılan Uruz
Bedisa diye yürüdü
yar diye böğürdü
sak yürekli Bedisa
gökçe gözlerin çevirdi
Uruz'u ol yerde yıkı verdi (Türker, 2012: 27)*

Uruz'u bayıltacak kadar güzel olduğu anlaşılın Bedisa, bayılan sevgilisini gizli odasına götürür. Kısa süreliğine de olsa iki aşık burada mesut olur. Hikâyenin sonunda ikisi birlikte can verirler.

Diğer Kişiler;

Kazan Han, Burla Hatun, Oğuz Beyleri, halayıklar ve casus hikâyenin diğer kişileridirler. Oğuz Beyleri, halayıklar ve casus başkahramanın kişiliğinin gelişmesi üzerinde ve çatışmalar üzerinde ciddi anlamda etkileri olmadığı için fon şahıslar olarak nitelendirilebilirler.

3. Mekân ve Zaman

Bütün kurmaca metinlerde olaylar bir zaman diliminde ve bir mekânda gerçekleşir. Mekân ve zaman olmadan bir olayı anlatmanın, kahramanın gelişimini belirtmenin imkânı yoktur. Hatta olay örgüsü mekân ve zamanın tesirinde olduğu gibi kahramanın gelişim evreleri de kurmacanın bu iki unsuru ile sıkı ilişki içerisinde.

Hikâyenin Oğuz ve Gürcü ilinde geçtiği anlaşılmaktadır. Anlatıcının anlatımına göre olaylar şu şekilde cereyan eder:

*Kazan Han'ın kara başı ağarmış
ak teni karış karış karışmış idi
asumanlı gök altında*

arızlı yer bağrında

kanlı Oğuz ilinde toy verdi (Türker, 2012: 10)

Oğuz ili, hikâyeden anlaşıldığı üzere savaş sanatında mahir olan, kâfir illere cenge giden, göçebe Oğuzların yaşadıkları yerdir. Burada cemiyetin geleneklere bağlı şekilde yaşadığı, Uruz'un tahta geçmesi esnasında öne sürülen şartlardan anlaşılmaktadır. Göçebe Oğuzlar zor durumlarda danıştıkları, sözüne itimat ettikleri bir büyüğü (Dede Korkut) takip eder.

Aladağlar, Gökçe Irmak, Kazan'ın evi, savaş meydanı hikâyedeki diğer mekânlardır. Halk hikâyelerinde rastlanılan fantastik mekânı *Uruz ile Bedisa* hikâyesinde de görmek mümkündür. Özellikle Uruz'un rüyasında gizli yeşilliklerin içinde pirlerin onu çağırdığı sahnede mekân fantastiktir. Uruz burada gül deresinde Bedisa'yı görür.

Olağanüstü unsurların yer aldığı *Uruz ile Bedisa* hikâyesinde olayların hangi zamanda geçtiği tam olarak belirtilmemiştir. Oğuzlardan ve Gürcülerden söz edildiğine göre okuyucu zamansal bir çıkarımda bulunabilir. Fakat bu çıkarım kesin bir zaman dilimine denk gelmez. Yine de olayların geliştiği zamanla ilgili bazı yorumlarda bulunulabilir. Sözgelimi Kazan Bey'in yaşlanıp ölmeye yaklaştığı dönemde olaylar başlamaktadır. Uruz'un Gürcü iline gitmesi ve dönmesi, Dede Korkut'un elçi olarak Şöklü Melik'e gidip dönmesi ile ilgi net bir zaman ifadesi hikâyede kullanılmamıştır.

4. Dil ve Anlatım

Dede Korkut hikâyelerinin temel niteliklerinin başında anlatım dilinin şiirsel ve akıcı olması gelir. Bu şiirsel anlatım İslamiyet'ten önce Türk yaşamının sonraki kuşaklara aktarılmasında etkili olmuştur. Mehmet Kaplan Dede Korkut'un bu yönünü şöyle anlatır:

Dede Korkut Kitabı Türkçenin en güzel eserlerindedir. Onun güzelliğinde eski çağlara ait sözlü edebiyat dilinin ustalıklı kullanılışının rolü varsa da, bundan daha önemli olan, bu kitabı vücuda getiren hikâyelerde, Türk kültürü ve medeniyet tarihinde çok mühim bir devre teşkil eden 'atlı-göçebe' hayatının canlı bir şekilde tasvir edilmiş olmasıdır (Kaplan, 2004: 17).

Modern Türk edebiyatında Kemal Tahir, Yaşar Kemal, Murathan Mungan başta olmak üzere Dede Korkut hikâyelerindeki şiirsel anlatımdan yararlanan birçok isim mevcuttur. Rezan Karakaş, Kemal Tahir'in Dede Korkut'un anlatım özelliklerinden yararlandığını şöyle dile getirir:

Dede Korkut hikâyelerindeki anlatım tarzlarının, soylamaların "Devlet Ana" romanının dil ve üslûbuna etkisi oldukça belirgindir. Yazarın Dede Korkut hikâyelerini okuyup incelediği ve bu hikâyelerden etkilendiği anlaşılmaktadır. Bu etkilenişin, 13. yüzyıl sonu Anadolu tarih ve coğrafyasının anlatıldığı "Devlet Ana" romanında kullanılması, yazarın başarısı sayılmalıdır (Karakaş, 2012: 124).

Uruz ile Bedisa hikâyesinde ise Dede Korkut hikâyelerinin anlatımından etkilenmenin ötesinde birebir bu hikâyelerde kullanılan dil takip edilmeye çalışılmıştır. Anlatıda arkaik kelimeleri kullanmayı tercih eden şairin, okuyucuyu etkileyebilmek ve Dede Korkut hikâyelerindeki söyleyiş özelliğini yakalayabilmek için böyle bir yöneme başvurduğu düşünülebilir. Şair, mısra içi ve mısra sonu ses benzeşmelerine dikkat ederek anlatımda bir ritim yakalamaya gayret gösterir:

Dedem Korkut'un kelecisi

Oğuz'un öfkesine değesi

Madem haktan gelmiştir

Uruz bildiğince eyleyecisi (Türker, 2012: 25)

Şairin aksiyonun yükseldiği yerlerde özellikle kalın ünsüzlerin yer aldığı kelimeleri kullandığına dikkat edilir:

kalın boru ağarıldı
kan kıyamet çağrıldı
Oğuz'un ilgar atları çapar idi
kâfirin uzar okları uçar idi (Türker, 2012: 31)

Destan anlatımının özelliklerinin belirgin olduğu *Uruz ile Bedisa* hikâyesinde günümüzde konuşma dilinde kullanımdan düşen söyleyişlere sıkça yer verildiği gibi ses değişimine uğramış sözcüklere de başvurulur:

ulak muştuyla çapar yetti
Burla Hatun çayır çimen kanladı
bilir yeter Tanrı'yı alkışladı
“gözümün aydını oğul
*daracık göğsümün **bungunu** oğul*
çaya baksa çalımlı
çalkara kuş erdemli oğul”
diye soyladı (Türker, 2012: 18)

Anlatımda dikkat çeken bir özellik de Dede Korkut hikâyelerinde olduğu gibi atasözü ve özdeyişlere sıkça yer verilmesidir:

Yazınca yasmasa yeğ
“at ayağı külüg ozan dili çevik olur” (Türker, 2012: 10)
ölümün itişi çıkmış tende can durası değil
durunca durmasa yeğ
beyliğin beylemiş han kırnak alası değil (Türker, 2012: 12).

Hikâyenin anlatıcısı şairdir. Ancak anlatıcı olayları anlatırken çoğu zaman belli kısımları başka kişilerin ağzından aktarır. Özellikle Dede Korkut'un sık sık anlatıma dâhil olduğu görülmektedir. Hatta Dede Korkut'un anlatıdan bağımsız olarak kendi sesiyle hikâyede bir anlatıcı olarak var olduğu gözlemlenmektedir. Karşılıklı konuşmalar ve birbirine seslenmeler de hikâyenin tekdüze bir anlatımdan sıyrılmasına hizmet eder.

Şair, Dede Korkut hikâyelerinin anlatım özelliklerini yansıtmaya çalışmasına rağmen bu konuda başarılı olduğu söylenemez. Birçok yerde kelimelerin yanlış bir şekilde kullandığına şahit olunur. Söz gelimi metinde geçen *sayışlı dünya* ifadesi yanlış bir bağdaştırma değildir. Tarama Sözlüğü'nde *sayışmak* kelimesinin *düşünmek* anlamına geldiği belirtilirken TDK Türkçe Sözlük'te ise *takas etmek*, *sayı sayarak ebeyi belirlemek* anlamları verilmiştir. Şairin kendisinin türettiği *sayışlı* gibi birçok kelime Dede Korkut hikâyelerinin anlatımını yakalayabilme işlevinde kullanılmıştır. Fakat bu kelimelerin alışılmamış bağdaştırmalar şeklinde kullanılması ve Dede Korkut hikâyelerinde de geçen kimi kelimelerin yanlış kullanılması bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Şairin birçok kelimeyi yanlış kullanması esasında *Dede Korkut Kitabı* hakkında yapılan dil çalışmalarını takip etmediğini düşündürür. Türker'in bilinçli bir şekilde Dede Korkut Kitabı'ndaki dil özelliklerini değiştirmiş olabileceği yorumu da yapılabilir. Eğer bilinçli bir şekilde dili bu şekilde kullanılmışsa *Uruz ile Bedisa*'nın aynı zamanda parodi nitelikleri taşıdığı söylenebilir. Şairin *Uruz ile Bedisa*'yı yazarken hangi niyette olduğunu bilmediğimizden dolayı bu değerlendirmeler tartışmaya açıktır. Ancak bir gerçek var ki *Uruz ile Bedisa* hikâyesinin şiirsel anlatımı, Dede Korkut Kitabı'nın anlatımına yetişmemiştir.

5. Metinlerarasılık

Metinlerarasılık, bir metnin başka bir metinden kaynaklandığını, her metnin önceden yazılmış olan metinler üzerine inşa edildiği varsayımına dayanır. Bir olgu olarak metinlerarasılık, öteden beri var olmasına rağmen edebiyat incelmelerinde 1960’larda gündeme gelir. Mihail Bahtin, Julia Kristeva, Ronald Barthes, Umberto Eco, Riffaterre, Jenny, Gérard Genette, Harold Bloom metinlerarasılık üzerine çalışan başlıca isimlerdir. Hilmi Uçan’ın aktardığına göre Julia Kristeva, “metinlerarasılığı, ‘bir yer ya da bağlam değiştirimi’ olarak tanımlar. Okuyucu bu yer ve bağlamın nasıl değiştirildiğini, nasıl bir yeni biçim ortaya konulduğunu kendisi saptar (Uçan, 2006: 67). Kubilay Aktulum’un dediği üzere “metinlerarası işlem, metnin eşsüremlili olduğu kadar daha önce yazılmış yapıtlardan sözceleri kendi içerisinde eritip onu yeni bir anlamla donatmak, böylelikle yeni bir metin üretmektir. Öyleyse metin eski alıntılarının yeni bir örgüsü, metinlerarası her metnin bir koşulu, yazınsallığın temel unsurudur”(Aktulum, 2000: 56).

Bir yazar/şair başka metinlerden malzeme alıp kendi metnini oluştururken farklı yöntemlere başvurabilir. Pastiş, parodi, alıntı, kolaj, montaj, açık ve kapalı göndermeler metinlerarası tekniklerden bazılarıdır. *Uruz ile Bedisa* hikâyesinde pastiş, alıntı, açık göndermeler oldukça büyük bir yer kaplar. Hatta eser baştan sonra bir pastiş örneği olarak ele alınabilir. Pastiş (öykünme), bir sanatçının başka bir sanatçının üslubunu taklit etmesi, örnek alması olarak tanımlanabilir. Aktulum’a göre pastişte taklit esastır. Bir yazar başka bir yazarın üslubunu kendi üslubuymuş gibi benimseyerek okur üzerinde bir etki bırakmak ister (Aktulum, 2000: 133). Can H. Türker, *Uruz ile Bedisa* hikâyesinde Dede Korkut hikâyelerinin anlatım üslubuna bağlı kalmaya çalışır. Hatta birçok kelimeyi Dede Korkut Kitabı’nda söylendikleri şekli ile yazmayı tercih etmiştir. *Dede Korkut Kitabı*’nda geçen bir parça ile *Uruz ile Bedisa*’da geçen bir parça karşılıklı ele alındığında şairin ne denli öykünmede bulunduğu anlaşılır:

DEDE KORKUT KİTABI	URUS ile BEDİSA
<p><i>Kara yerün üzerine orahlar tıkdürmişidi, bin yerde ipek halıçesi döşnemiş idi, ala sayvan gök yüzine esenmişidi. Toksan tümen genç oguz sohbetine deril [m]idi. Agzı büyük humreler ortalığa salınmış idi. Tokuz yerde badiyeler kurılmışıdı. Altun ayak sürahiler dizilmişti parmakları niğarlı, boğazşarı birer karış kafir kızları el şerabı altun ayagıla Kalın Oguz beglerine gezdürürlerdi (Özçelik, 2005: 566- 568)</i></p>	<p><i>Kazan Han’ın kara başı ağarmış ak teni karış karış karımış idi asumanlı gök altında arızlı yer bağrında kanlı oğuz ikine toy verdi aygırlı at buğurlu deve yedirdi Tokuz kara gözli örme saçlı, elleri bileğinde kınalı kara salkımlı üzümün al şarabı karıldı tomurcuk göğüzlü kâfir kızları kaz gibi salındı (Türker, 2012: 10)</i></p>

Görüldüğü üzere şair, Dede Korkut Kitabı’nın söyleyiş özelliklerini kendi metnine aksetmeye gayret etmektedir. Dede Korkut Kitabı’nda geçen *Kazan Beg Oğlu Uruz Begün Tutsak Olduğu Boy* hikâyesinin girişindeki atmosfer, *Uruz ile Bedisa* hikâyesinin girişindeki atmosfer ile ciddi benzerlikler gösterir. Her iki hikâyede de Kazan’ın bir şenlik vermesi ve bu şenlikte oğluna karşı hislenmesi ele alınır. *Dede Korkut Kitabı*’ndaki hikâyede Kazan, oğlunun kahramanlık yapmasını beklemektedir. *Uruz ile Bedisa* hikâyesinde ise Kazan ölümünün yaklaştığını söyler ve Uruz’un yerini almasını ister. Burada kendisine danışılan Dede Korkut, Uruz’un tahta geçmesini istiyorsa aşık olması gerektiğini ifade eder.

Uruz ile Bedisa'da Uruz, *Kazan Beg Oğlu Uruz Begün Tutsak Olduğu Boy* hikâyesinden farklı olarak kahramanlıklar göstererek kendisini mensubu olduğu cemiyete benimsetmiştir. Fakat henüz bir kadına aşık ol[a]mamıştır. Mensubu olduğu cemiyetin Uruz'dan beklediği tahta geçmeden bir kadının gönlüne taht kurmasıdır.

Metinlerarasılığı sadece bir metinden başka bir metne aktarma işlemi olarak görmemek gerekir. Yazarlar/şairler, başka metinden aldığı malzemeyi çoğu kere yeni bağlamlarda kullanırlar. Böylece aktarılan metnin işlevi, daha önceki işlevinden farklılaşır. Bu yüzden metinlerarasılık yıkma ve yeniden üretme işlemi olarak da değerlendirilir. Çünkü bir metinden bir bölümün alınması, o metnin parçalanmasına yol açar ve parçalardan başka bir metnin oluşturulması ise yeniden üretim olarak kabul edilir. Şair, *Dede Korkut Kitabı*'ndan aldığı bir hikâyeyi değiştirerek, eklemeler yaparak yeniden yazar.

Şairin, *Dede Korkut Kitabı*'ndan beslenmesi sadece üslup ve konu ile sınırlı değildir. *Uruz ile Bedisa*'da kahramanların isimleri (Bedisa hariç), olayların geçtiği mekân, kahramanların nitelikleri, hikâyenin kurgusu, çatışmalar *Dede Korkut Kitabı*'ndan alınmıştır. Yine *Dede Korkut Kitabı*'nda geçen *at ayağı küllüg ozan dili çevik olur* gibi atasözleri doğrudan alınmıştır. Şair, bu gibi doğrudan alıntılardığı yerleri italik yazarak bir anlamda alıntı yaptığını ima eder. Mesela *Burla Hatun*'un Uruz'a seslendiği yerde doğrudan bir alıntı vardır:

Oğul oğul ay oğul

Ortacım oğul

Karşı yatan kara dağım yükseği oğul

Karanguluca gözlerimin aydını oğul (Türker, 2012: 21)

Bu seslenme ifadeleri *Kazan Beg Oğlu Uruz Begün Tutsak Olduğu Boy* hikâyesinden olduğu gibi alınmıştır. (bk. Özçelik, 2005: 592-594).

6. Üstkurmaca

Üstkurmaca (metafiction), en genel anlamıyla kurmaca metnin nasıl kurgulandığının metne dâhil edilmesidir. Bu şekilde kurmaca ile kurmacanın kurgulanma biçimi iç içe geçmiş olur. “Üstkurmaca, kurmacanın konu olduğu kurmacadır. Üstkurmaca; çizgisel anlatımın, neden ve sonuç ilişkisinin, ayrıntılı tasvirlerin, zengin karakterlerin yer aldığı gerçekçi kurgudan farklıdır. Gerçekçi kurgunun aksine üstkurmaca yapay bir evren ile karşı karşıya olduğu noktada okuyucuyu zorlar. Gerçek dünyaya giriş yapması için okuyucuyu yönlendiren kurmacanın yanılsamasını dağıtır” (Cuddon, 2013: 431). Üstkurmacada okuyucu gerçek ile kurgunun kesiştiği düzlemde kendisini buluverir.

Uruz ile Bedisa hikâyesinin en ilginç yanı şairin kurmaca bir dünya oluşturduğunu okuyucuya hissettirmesidir. Henüz hikâyeye giriş yapılmadan şairin bir rüya gördüğü anlatılmaktadır:

dün buçuğunda uykuma bir vakta gözledim

göğez yerli Oğuz ilinde ban Bayındır'ın evinde

Korkut Ata derler bir tamam bilici

Yanal ala Oğuz beyleri, nökerleri

Elimi sıvazladı sözümü alazladı

Dedi 'İç Oğuz'un Dış Oğuz'un soycusu

Dilimizin sevinci gözümüzün erinci

Sende hak nigârı var

Yike elli büke uruz dîdârı var (Türker, 2012: 9)

Şairin gerçekten rüyasında Korkut Ata'nın onunla konuştuğunu görüp görmediğini bilmemekteyiz. Fakat rüya hikâyesinin kendisinden bağımsız olarak bir parça şeklinde durmaktadır. Şair, Korkut Ata'nın elini *sıvazlamasından* ve sözünü *alazlamasından* sonra hikâyeyi yazmaya başlar. Burada okuyucu kurgu dışındaki gerçeğin, kurgunun parçası olduğunu fark eder. Ayrıca şair bizzat anlatıcının kendisi olduğu ifade eder: “bu soyu soylayan Türker ozan görklü” (Türker, 2012: 10). Hikâyenin sonunda şair düş görüp bu hikâyeyi anlattığını belirtir: “Türker ozana düşgelip/bu soyu soyladı” (Türker, 2012: 10). Şair, açık bir şekilde kurmaca metni kendisinin yazdığını dile getirerek üstkurmacaya başvurur.

Sonuç

Can H. Türker, *Uruz ile Bedisa* hikâyesinde daha önce var olan bir metnin konusunu dönüştürüp dil özelliklerine bağlı kalmaya çalışmıştır. Bedisa dışındaki bütün karakterleri Dede Korkut hikâyelerinden alan şair, mekân ve zaman açısından da Dede Korkut hikâyelerine öykünmüştür. Bazen Dede Korkut hikâyelerinden doğrudan alıntılar yapan şair, metni *Kazan Beg Oğlu Uruz Begün Tutsak Olduğu Boy* hikâyesinin iskeleti üzerine inşa eder. Fakat diğer Dede Korkut hikâyelerinden aldığı malzemeleri de kullanır. Böylece söz konusu kimi yerlerde hikayenin konusunu dönüştürerek, kimi yerlerde parodiye başvurarak anlatı metnini zenginleştirir. Aynı zamanda Dede Korkut hikâyelerindeki söyleyişe yaklaşabilmek için arkaik kelimeler kullanır ve bazı kelimeleri Dede Korkut hikâyelerinde geçtiği gibi yazar. Üstkurmacaya başvurması, okuyucunun anlatıda değişik bir serüvene çıkmasını sağlamıştır.

Hikâyenin anlatıcısı şairin kendisi olmasına rağmen olaylar ve kişiler hakkında kahramanların yaptıkları yorumlar, anlatımın zenginleşmesini sağlamıştır. Dede Korkut hikâyelerinin anlatım özelliklerini takip eden şair akıcı bir anlatım elde etmiştir. Fakat birçok yerde Dede Korkut hikâyelerinde geçen kelimeleri yanlış yerlerde kullanması, metnin değerini ve şairin ciddiyetini zedelemiştir. Şairin bu şekilde bir metin kaleme alırken sadece Dede Korkut Kitabı'nı okuması yetmez; Dede Korkut Kitabı'nın dil özellikleri hakkında yapılan çalışmaları da incelemesi beklenir.

KAYNAKÇA

- Abrams, M. H. (1999). *A Glossary of Literary Terms*. Boston: Heinle & Heinle.
- Aktulum, Kubilay. (2000) *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Aristoteles. (2013). *Poetika* (çev. Samih Rifat). İstanbul: Can Yayınları.
- Cuddon, John Anthony. (2013). *A Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*. Malden: Wiley-Blackwell.
- Ergin, Muharrem. (2006). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Freidman, Norman. (2014). *Romanda Yapı Şekilleri*. Roman Teorisi içinde (haz. Philip Stevick). (çev. Sevim Kantarcıoğlu). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaplan, Mehmet. (2004). *Edebiyatımızın İçinden*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karakaş, Rezan. (2012). “Devlet Ana” Romanına Nakşedilen Dede Korkut Dil ve Üslup Özellikleri. *TÜBAR-XXXI-/2012-Bahar*, s. 111-127.
- Özçelik, Sadettin. (2005). *Dede Korkut Araştırmalar, Notlar/Dizin/Metin*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Özçelik, Sadettin. (2016). *Dede Korkut Dresden Nüshası Giriş Notlar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Sazyek, Hasan. (2015). *Roman Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Hece Yayınları.
- Tekin, Mehmet. (2003). *Roman Sanatı*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Türker, Can H. (2012). *Uruz ile Bedisa*. Ankara: Ebabil Yayınları.
- Uç, Himmet. (2005). *Ansiklopedik Roman Terimleri*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Uçan, Hilmi. (2006). *Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim*. Ankara: Hece Yayınları.